

Pietarin tieltä Keski- Eurooppaan: suomalais- palloilijat maailmalla 1900-luvun alussa

Euroopan viheriöiltä ja Pohjois-Amerikan kaukaloista löytyy nykyisin valovoimaisia suomalaisurheilijoita. Taalat, punnat ja fran-git siirtyvät Jari Litmesten ja Teemu Selänteiden taskuun. Vajaat sata vuotta sitten, kun suomalaiset palloilijat ensimmäistä kertaa edustivat ulkomaalaisia seuroja, motiivina oli usein jokin muu kuin raha. Pelaajat suunnistivat pääsääntöisesti eri tahoille kuin nykyään ja lajinkin olivat vain osittain samoja.

Palloilu oli lajina nuorta Suomessa 1900-luvun alussa. Jääkiekkoa ei vielä tunnettu ja pesäpallo oli vasta syntymässä. Tennistä pelailtiin herrasväen piirissä ja koulunuoriso tunsii vetoa jalka- ja jääpalloon. Matkustaminen oli vielä harvinaista, joten ensimmäiset pallokontaktit tapahtuivat lähinnä itäisen ja läntisen naapurien kanssa. Ruotsissa käytiin pelailemassa, Venäjälle lajiin sen sijaan jopa siirryttiin.

Työn perässä Pietariin

Palloilijat loivat ensimmäiset yhteydet Venäjälle, lähinnä Pietariin, 1900-luvun taitteessa. Vaikka jalkapalloilussa käännyttiin varsin nopeasti länteen, josta oli saatavissa enemmän ottelukosketuksia, joitakin pelaajia eksyi kuitenkin työasioissaan myös Pietariin.

Kuuluisin jalkapalloilija Pietarissa oli Helsingin IFK:n kasvatit Bror Wiberg. Työ vei Wibergin moneksi vuodeksi Pietariin. Suomessa Wiberg oli ehtinyt osoittaa lahjakkuutensa. Jalkapal-

lossa hän teki Suomelle kolme maalia Tukholman olympialaisissa vuonna 1912, jolloin Suomi tosissaan kamppaili mitaleista. Jääpallossa Wiberg voitti HIFK:n riveissä Suomen mestaruuden vuosina 1910 ja 1911.

Olympiavuotena 1912 Wiberg ehti jo Venäjälle. Syksyllä alkoivat ensimmäiset Venäjän jalkapallon mestaruuskilpailut, jotka käytiin kaupunkien, ei seurojen kesken. Monissa maissa oltiin vielä kitsaita sallimaan ulkomaalaisten osanotto mestaruuskilpailuihin, mutta Venäjällä ei oltu turhan tarkkoja. Moskovan joukkueessa pelasi maahan asettuneita englantilaisia. Wiberg otettiin Pietarin joukkueen välihyökkääjäksi. Hän oli mukana välierissä, joissa Moskova lyötiin maalein 4–1.

Loppuottelussa Pietari kohtasi Odessan, mutta valitettavasti minulta puuttuu tieto ottelun tuloksesta. Jotakin voi kuitenkin päätellä. Nurkkapatrioottisesta pietarilaislehdistöstä ei ollut muutenkaan helppo saada selvyttä urheilutuloksista. Vuoden 1913 mestaruussarjassa Odessa yllätti Pietarin maalein 4–2 ja Suomen Urheilulehden mukaan pietarilaiset lehdet eivät maininneet ottelusta sanallakaan.

Jääpalloilijoille Pietari oli 1910-luvulla tärkeä matkakohde. Viipurilaiset varsinkin olivat ahkeria. Omassa kaupungissa oli vain muutamia joukkueita, kun taas Pietarissa pelattiin oikeita sarjoja useiden joukkueiden voimalla. Otteluita oli siis tarjolla. Vaikka vielä vuonna 1907 Pietarin kuulu "jusupovien" yhdistelmä, St. Petersburger Eislaufverein, oli selvin numeroin kurittanut suomalaisia, vaaka alkoi kallistua toiseen suuntaan jo 1910-luvun alussa. Vuonna 1915 Viipurin Ponteva voitti silloiset Venäjän mestarit, "Jusupovit" maalein 7–2. Ivallisesti Suomen Urheilulehdessä huomautettiinkin ottelun jälkeen:

"Tiheämmin saisivat venäläiset käydä Viipurissa oppimassa luistelu- ja pelitaitoa. Nykyään he ovat miltei Viipurin huonoimpien seurojen veroisia."

Tuomas Hoppu

Pietarin tieltä Keski-Eurooppaan:
suomalaispallolijat
maailmalla
1900-luvun alussa

Ponteva oli kaupunkinsa ehkä neljänneksi paras seura tuohon aikaan. Kun Viipurin mahtiseura Sudet pelasi venäläisiä vastaan puhuttiin kaksinumeroisista luvuista. Tämän seurauksena Susien pelaajat alkoivat pian olla kysytyjä myös pietarilaisseuroissa. Junamatka Viipurista Pietariin kesti neljä tuntia ja perillä mentiin usein suoraan kentälle.

Käytännön puoli hoidettiin siten, että Susien puuhamies Reino Laaksonen rekisteröi muutamia seuransa pelaajia pietarilaiseen Semjonov-seuraan. Kun matkalle halukkaita oli kuitenkin runsaasti ja rekisteröidyille sattui esteitä, esiintyi tarvittaessa uusi mies kylmän viileästi rekisteröidyn pelaajan nimellä. Varsin tuttua puuhaa jalkapallon alasarjoissa tänäkin päivänä.

Viipurilaisten jalka- ja jääpalloilijoiden retkistä Pietariin tiedetään, että pelaajat saivat ilmaiset matkat. Vaikka lähtijöillä oli motiiveina epäilemättä myös halu saada lisää pelikokemusta, Pietarin huvittelumahdollisuudet ja jo pelkkä mahtavan pääkaupungin näkeminen, voidaan silti arvella heidän nauttineen jonkinlaista rahallistakin korvausta. Pietarin seurojen johtajat olivat liikemiehiä ja ylhäisiä, eikä niissä piireissä ollut rahasta puutetta.

Siinä missä Susien miehet olivat ajan käsityksen mukaan lähes ammattilaisia – nykymittapuulla vielä kaukana siitä – oleskeli Pietarissa samaan aikaan Wibergin kanssa työasioissa muitakin pelaajia. HIFK:n Axel Lund ja Polyteknikkojen Urheiluseuran Toivo Pennola edustivat Wibergin tavoin Neva-seuraa. Vaikka nämäkin pelaajat usein mainittiin joukkueensa parhaimpina, oli selvää, että jääpallo oli heille vain kevyttä harrastelua töiden ohella.

Yhteydet Pietariin katkesivat vuonna 1917, kun vallankumous pyyhkäisi mennessään Jusupovit ja muun ylhäisön. Wiberg ja kumppanit palasivat Suomeen.

Uudeksi suunnaksi Tallinna

Virolaista palloilua kehitettiin 1900-luvun ensimmäisinä vuosina omin voimin, mutta kesällä 1921 tallinnalainen Sport kutsui Suomesta valmentajakseen HJK:n monipuolisuusihme Verner Eklöfin. Vasta 23-vuotias Eklöf oli ehtinyt pelata jalkapalloa maa-joukkueessa ja saman paikan hän otti sittemmin myös jääpallossa. Suomen mestaruuksia tuli molemmissa lajeissa ja lisäksi Eklöf oli yhdistetyn ensimmäisten SM-kisojen voittaja vuonna 1923. Tuona vuonna hän oli kaikkien kolmen lajin Suomen mestari.

Talvella 1922 Sport harjoitteli Viron urheilulehden mukaan Eklöfin johdolla ahkerasti. Eklöf myös pelasi Sportissa ainakin yhden ystävyysottelun, mutta Viron mestaruuskilpailuihin ei ulkomaalaisilla ollut asiaa. Entinen ruotsalainen upseeri V. Liljencrantz voitti tosin Viron mestaruuden jääpallossa, mutta hän oli

Tuomas Hoppu
Pietarin tieltä Keski-
Eurooppaan:
suomalaispalloilijat
maailmalla
1900-luvun alussa

jäänyt maahan Viron vapaussodan jälkeen ja oli ilmeisesti saanut maan kansalaisuuden. Kauaa ei Eklöf kuitenkaan joutanut Virossa viipymään, sillä jo samana talvena hän pelasi HJK:n joukkueessa jääpallon mestaruussarjassa. Jalkapalloa hän ei ilmeisesti ehtinyt Sportissa valmentamaan – jos se oli ollut tarkoituskaan. Oma urheilu-ura Suomessa oli tärkeämpi.

Eklöf ei ollut tuolloin ainoa suomalainen Viron jääpallossa. Sportin riveissä esiintyi Viipurista lähtöisin ollut Lennart Broman. Vielä merkittävämpi oli Karl Maltenin vaikutus. Syksyllä 1921 perustettiin Tallinnassa uusi seura, Tallinna Lawn Tennis ja Hockey Klubi. ”Uus klubi viljeles suvel tennist ja talvel jääpalli”, todetaan uuden seuran lajeista virolaisittain. Useat pelaajista harrastivat sekä jääpalloa että tennistä. Vaikka pääpaino monella oli viime mainituksa, kehittyi ”Hokilubista” Maltenin valmennuksessa yksi Viron parhaista jääpalloujoukkueista. Malten itsekin pelasi ja tuomitsi jääpalloa sekä kirjoitti Eesti Spordilehteen artikkeleita jääpallon taktiikasta ja tekniikasta. Hän viipyi Virossa ainakin pari talvea.

1930-luvun Baltiassa kirjautui vielä yksi hieman eksoottisen tuntuinen suomalaisen palloilun meriitti. Viipurilainen O. Kauranen oli 1920-luvulla ollut kotikaupunkinsa Reippaan parhaita pelaajia. Seuraavalla vuosikymmenellä Kauranen oleskeli Latviassa ja voitti LSB-seurassa maan jääpallomestaruuden. Se oli yksi viimeisistä lajin mestaruuksista Latviassa. 1930-luvun puolivälissä jääpallomailat vaihtuivat jääkiekkomailoihin, kuten Virossakin muutamia vuosia myöhemmin.

Tarina suomalaisista Latviassa alkoi kuitenkin jo vuonna 1915, jolloin Riiasa aloitti jääpallouransa edellä mainittu Verner Eklöf. Tarinan mukaan Eklöf pelasi kyseisenä talvena jääpalloa Riiasa, mutta vain yhden ottelun. Hän teki ottelussa 13 maalia, jolloin latvialaisille tuli kiire huomata että heidän sääntönsä kielsivät ulkomaalaisten pelaamisen. Se oli Eklöfin uran loppu Latviassa. Kaurasen onneksi säännöt olivat myöhemmin erilaiset ja niinpä jo 1920-luvulla riikalaisissa joukkueissa esiintyi runsaasti englantilaisia pelaajia.

Tuomas Hoppu

Pietarin tieltä Keski-Eurooppaan: suomalaispalloilijat maailmalla 1900-luvun alussa

Pallon perässä Keski-Eurooppaan

Suomen jääkiekkohistoria alkaa 1920-luvulla. Jos lukee tuota vuosikymmentä ennen lehtiin kirjoitettuja urheiluartikkeleita,

voi helposti luulla jääkiekkoa pelatun Suomessa jo aikaisemmin. Poislukien ehkä vuonna 1899 Helsingin edustalla kokeillun, pian unhoon vaipuneen pelaamisen, kyse on kuitenkin aina 1920-luvulle saakka jääpalloilusta. Nimenä käytetään usein hokkeya, jäähockeyta ja jopa ishockeyta. Pelivälineenä oli kuitenkin pallo ja säännöt pohjautuivat englantilaisiin tai ruotsalaisiin jääpallোসääntöihin.

Jos kiekkohistoria varsinaisesti alkaa 1920-luvulla, se on vanhempaakin ainakin yhden miehen osalta. Johan Ollus ehti monien aikalaistensa tavoin hankkia urheilukannuksensa jääpallolussa. Hän saavutti Polyteknikkojen Urheiluseuran riveissä Suomen mestaruuden vuosina 1908 ja 1909. Seuraavana vuonna tuli finaalissa tappio HIFK:lle ja polyteekkareiden lyhyt suuruuden-aika oli ohitse.

Olluksen edessä olivat uudet haasteet. Saksa edusti maailman huippua tekniikassa ja Olluksen oli luontevaa hakeutua sinne töihin. Urheilun pysyessä kuvassa mukana 28.1.1912 kirjoitettiin kappale suomalaista jääkiekkohistoriaa. Berliinin kuuluisassa jääpalatsissa pelattiin loppuottelu Saksan mestaruudesta Berliner Schlittschuh-Clubin ja Slittschuh-Club Charlottenburgin välillä. Kahden pelatun jatkoajan jälkeen berliiniläiset voittivat ja Olluksesta leivottiin Saksan mestari.

Jääkiekon pioneeria Suomessa Olluksesta ei kuitenkaan tullut. Kotimaassa hän jatkoi pelaamista polyteknikkojen jääpalloujoukkueessa. Todennäköisesti Ollus piti jääkiekkoa vain jääpallon toisena versiona eikä hänellä ollut tarvetta tai halua yrittää tehdä muutoksia tšekäläiseen, ”pohjoismaiseen hokkeihin”.

Muutamia vuosia Olluksen jälkeen Saksaan kerääntyi huomattava joukko suomalaisia jää- ja jalkapallotaitureita, joukossa monia Suomen mestareitakin. Heistä olisi saanut kumpaankin lajiin varsin iskukykyisen joukkueen. Jalkapallossa sellainen muodostettiin. Ystävyyssotteluita kummoisempaa ei Kuninkaallisen Preussin Jääkäripataljoonan 27 joukkueella ehditty tai voitu pelata.

Tuolloin ja vielä 1920-luvullakin Keski-Euroopassa raja jääkiekon ja jääpallon välillä oli varsin horjuva. Saksasta löytyi 1920-luvulla jääpallolla pelaava Leipziger SC:n joukkue, joka oli kiertänyt Eurooppaa jo vuosikymmeniä. Se saapui Helsingin talvikisoihin vuonna 1923. Suomalaiset ehtivät harjoituksissa havaita vieraiden varsin verkkaisen pelityylin eivätkä asettaneet näitä vas-

Tuomas Hoppu
Pietarin tieltä Keski-
Eurooppaan:
suomalaispallolijat
maailmalla
1900-luvun alussa

taan mitään huippuyhdistelmää. Helsinkiläinen ikämiesjoukkue voitti Leipzigin 8–1 ja Viron maajoukkue 10–0. Saksalaisille suomalaisien taidot olivat yllätys ja lehtihaastattelussa eräs pelaaja totesi, että mikäli he olisivat tienneet kuinka hyviä täällä oltiin, he eivät olisi tulleet tänne lainkaan.

Leipzigilaiset jatkoivat matkustelua, jonka kohteena talvella 1925 oli eksoottinen jääpallomaa Unkari. Sielläkin he törmäsivät suomalaispelaajaan. Hjalmar Kelin tunnetaan parhaiten HJK:n ja maajoukkueen jalkapalloilijana. Hän oli kuuluisa paitsi harhautuksistaan, myös siitä ettei pelannut palloa päällään. Kelin pelkäsi ilmapalloja ja oli ottavinaan ne vastaan, mutta antoi sitten yleensä pallon leijailla ylitseen.

Tammikuussa 1925 Kelin oli Budapestissä. Hän ei ollut jäällä pallon kanssa samaa tasoa kuin nurmella, mutta kun Unkarin jääpallo ei yltänyt Suomen tasolle, Kelin oli sikäläisillä kentillä melkoinen vahvistus. Aivan selvää ei ole, mikä Kelinin oli Unkariin tuonut. Todennäköisesti syyt olivat samat kuin toisella BKE-joukkueessa pelanneella ulkomaalaisella, virolaisella Erich Lepillä, joka opiskeli Budapestin yliopistossa.

Budapestin turnaukseen otti osaa neljä joukkuetta, joista kolme isäntäkaupungista. Kelinin seura BKE Budapest oli moninkertainen Unkarin jääpallomestari, mutta saksalaiset haastoiivat sen kovaan kamppailuun turnausvoitosta.

Tuohon aikaan maaliero ratkaisi tasapisteissä olevien joukkueiden välisen eron, mutta Unkarissa maalieron paremmuutta ei ratkaissut niin sanottu plus-/miinusmaalien määrä vaan tehtyjen ja päästettyjen maalien jakosuhte. Kun BKE ja Leipzig kohetasivat viimeisessä ottelussa, olisi saksalaisten voitto tuonut joukkueet tasapisteisiin ja turnausvoiton määräytyminen ollut sitten niin sanottua korkeampaa matematiikkaa.

Jääpalloa on sanottu herrasmieslajiksi. Kovin kauaksi tasotaan peli tällä kertaa jäi, mikäli otteluselostukseen on luottamista. Ensimmäisellä puoliajalla Kelin teki kaksi maalia, mutta Leipzig johti 3–2. Toisella jaksolla Kelinä iskettiin mailalla nenään, jolloin ottelu keskeytettiin kymmeneksi minuutiksi. Saksalaiset karkasivat pian jo 6–2 johtoon. Kelin murtautui kuitenkin läpi neljästä puolustajasta ja teki BKE:lle kolmannen osuman. Peli muuttui yhä rumemmaksi. Kelin sai lyönnin kurkkuunsa ja yhdeltä hänen joukkueoveriltaan katkesi käsi. Lopputulokseksi jäi 6–3. Kuinka ollakaan, BKE:lle se riitti turnausvoittoon.

Tuomas Hoppu

Pietarin tieltä Keski-Eurooppaan: suomalaispalloilijat maailmalla 1900-luvun alussa

Sanoma- ja aikakauslehdet

Eesti Spordileht 1922, 1925.
Helsingin Sanomat 1923.
Suomen Urheilulehti 1912–1916.

Kirjallisuus

Jääpall – jäähoki. Tallinn 1977.
Latvias Sporta Vesture 1918–1944. Amerikas Latviesu Apvienibas Fiziskas. Audzinanasanas un Sporta Bijojs. 1970.
Mäkinen, Lasse. ”Matkakassa meni sakkoihin viipurilaisten Pietarin-retkellä”, Pallo pyörii 1/1960.
Suomen jääkärit: Elämä ja toiminta sanoin ja kuvin II. Kuopio 1920.
Urheilumme kasvot osa 3.

Tuomas Hoppu
Pietarin tieltä Keski-
Eurooppaan:
suomalaispallolijat
maailmalla
1900-luvun alussa